

W.G. Sebald

escriure sobre el final dels temps

per Fèlix Edo Tena

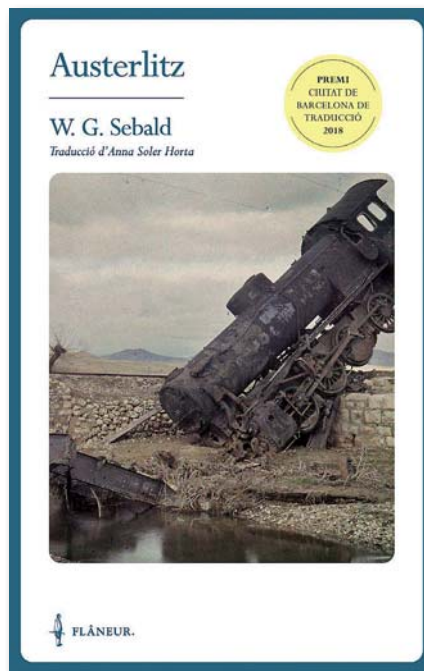
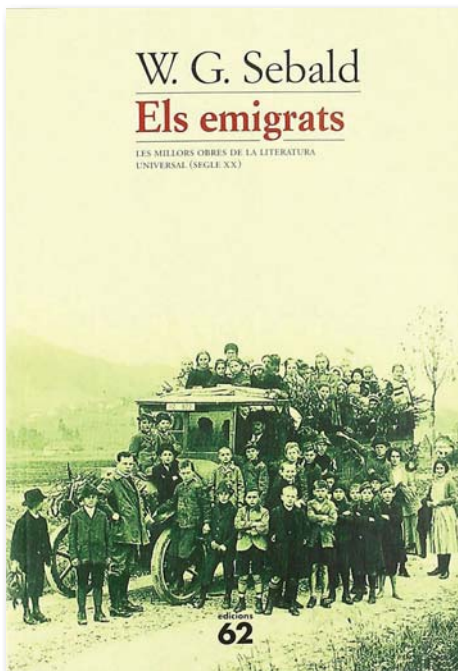
W.G. Sebald (1944-2001), nascut a Alemanya, va marxar a Suïssa el 1965 i posteriorment al Regne Unit, on fou professor de literatura fins a la mort.

Quan W.G. Sebald va morir el 2001, acabava de publicar *Austerlitz* (Flâneur, 2018), que ha quedat com el llegat d'una obra caracteritzada per l'intent de veure com es condicionen mútuament la història i la vida privada. Sebald va néixer el 1944 a Alemanya, d'on va marxar el 1965, primer a Suïssa i després al Regne Unit, on va ser professor de literatura fins a la seva mort. Els seus llibres solen ser contats per un narrador que ha fet, a grans trets, un recorregut vital similar. El punt d'articulació a partir del qual escriu és el que delimita les competències de la construcció novel·lesca respecte de la historiografia i l'experiència personal. Ras i curt: allí on la línia entre ficció i veritat es difumina. Es tracta de la cruïlla en la qual es van trobar els escriptors europeus de la segona meitat del segle XX, perquè havien passat tantes coses i tan terribles que la realitat era molt més vívida que la ficció que havia de tractar de representar-la.

“
Sebald fa servir l'artifici literari per a contrarestar l'enorme dificultat d'aconseguir treure a la llum el que la memòria oculta.
 ”

Cronista

La vida i l'obra de Sebald estan marcades per la ferida roent del nazisme i pel reconeixement que hi ha un passat alemany encara sense resoldre. Ell mateix explicava que quan anava a l'escola no es parlava de l'Holocaust i que el seu pare, que va ser un soldat nazi, mai no l'esmentava. Anys després, la pressió va fer que sorgís el tema, però d'una manera que era molt difícil establir el context de com va poder succeir una cosa així. Sebald va denunciar aquest tabú sense oblidar que per a un escriptor alemany gentil escriure sobre vides jueves és, per força, problemàtic, en el sentit que es corre el risc d'usurpar per segona vegada la veu de les víctimes. Calia, per tant, trobar la manera de portar a la consciència pública la seva història sense faltar-los al respecte. Les obres en què Sebald tractà d'una manera directa el tema són *Els emigrats* i *Austerlitz*. En la primera trobem quatre narracions sobre quatre personatges anònims jueus d'origen alemany o lituà que,

Per a Sebald calia trobar la manera de conscienciar l'opinió pública sobre la història dels jueus durant el nazisme sense faltar-los el respecte. Va tractar el tema directament a *Els emigrats* (Edicions 62) i a *Austerlitz* (Flâneur).

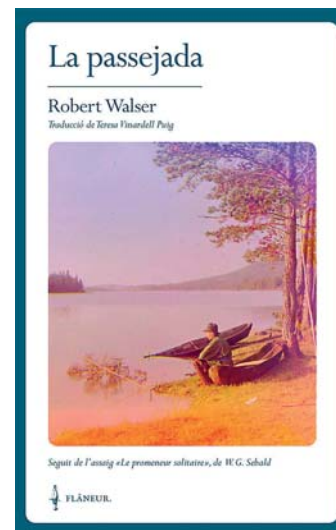
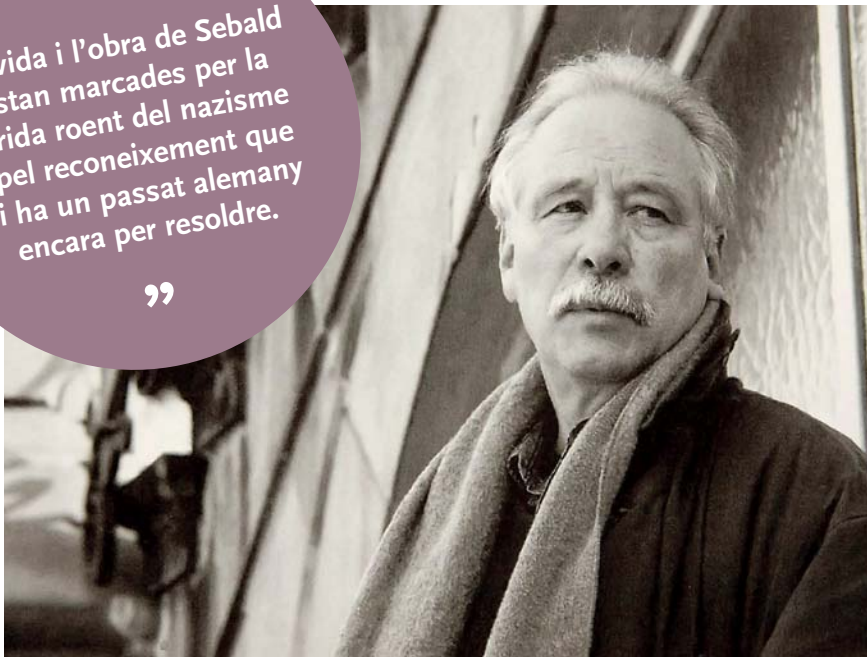
forçats per la persecució, es veuen obligats a deixar els països respectius. L'exili també marca la vida d'Austerlitz, el protagonista de la novel·la homònima, en aquest cas a través dels *kindertransport* que van rescatar nens jueus d'Alemanya, Txecoslovàquia i Àustria del seu destí fatal.

D'entrada, però, no són dues novel·les convencionals, ja que no desenvolupen una estructura narrativa coherent ni caracteritzen d'una manera creïble uns personatges perquè així el públic pugui identificar-se amb el que els passa i mostrar l'empatia corresponent. Sebald és més prudent perquè no va conèixer de primera mà les experiències que relata, però alhora és més ambiciós si tenim en compte que no amaga l'interès per la biografia completa dels personatges i per una minuciosa cartografia dels llocs que freqüenten i dels itineraris que fan. Això l'obliga a canviar de focus i a acumular episodis que són tan banals com interessants i que, sobretot, no fan progressar cap ficció dramàtica. A tall d'il·lustració, d'*Els emigrats* el que importa és la història de la vida dels diferents personatges, encara que totes van ser estrocnades per la barbàrie. I d'*Austerlitz* se n'ha de llegir gairebé la meitat exacta, centrada en els estudis del protagonista sobre auditoris i estacions de tren, per saber que va arribar a Anglaterra sent un xiquet rescatat dels nazis.

“
Sebald aconsegueix transcendir l'Holocaust. També va estudiar els bombardejos aliats sobre Alemanya, que van destruir completament més de cent ciutats, van matar uns sis-cents mil civils i van forçar el desplaçament de set milions de persones.
 ”

Continuant en aquest ordre de coses, les vides sobre les quals llegim en *Els emigrats* i *Austerlitz* sí que estan basades en diferents casos reals. Però cada relat és una barreja de dues o tres històries que Sebald ha investigat, la qual cosa fa que ens trobem amb una construcció que és, alhora, verídica i inventada. A més, com que no busca escriure el registre lineal d'allò que va passar, el seu treball tampoc no pot comparar-se al d'un historiadore convencional. A això cal afegir-hi que aquestes cròniques estan narrades en una primera persona que no té cap inconvenient a utilitzar dades de la seva vida i relacionar-les amb les troballes sobre les quals escriu. Aquest estil tan personal també el trobem a *Els anells de Saturn* (Flâneur, gener de 2020), on Sebald ens narra un viatge a peu per la costa d'Anglaterra que li serveix d'excusa per a fer referència a un seguit de relats autobiogràfics i històrics, fragments de crítica d'art, especulacions zoològiques i descripcions extenses que provoquen un descentrament del típic relat novel·lesc. Finalment, cal referir-se a les fotografies que s'inclouen en tots els seus llibres, que són molt més que simples il·lustracions d'allò que es relata i que remetent a mons extingits des dels quals sembla que s'aboquen els morts per reclamar-nos alguna cosa.

“
La vida i l'obra de Sebald
estan marcades per la
ferida roent del nazisme
i pel reconeixement que
hi ha un passat alemany
encara per resoldre.
”

Dins *La passejada*, de Robert Walser (Flâneur, 2017), hi trobem l'assaiig que Sebald va dedicar a l'autor de *Le promeneur solitaire*.

Pensament

Sebald fa servir l'artifici literari per a contrarestar l'enorme dificultat d'aconseguir treure a la llum el que la memòria oculta. El cas més paradigmàtic és el d'Austerlitz, que necessita anys per recordar que va ser un xiquet refugiat. Per la seva banda, els protagonistes d'*Els emigrats* es consumeixen d'enyorança per la vida que han perdut, tot i que algun reconeix que les imatges de l'èxode que ha patit se li han esborrat de la memòria. Això explica que les divagacions que Sebald s'esforça a relatar no siguin gens trivials. Es descriuen els objectes, els llocs i els paisatges perquè són funcionals. Però en aquest cas la funció no és el simple ús de l'objecte, sinó la clau per a connectar amb la psique traumatitzada. De nou ens serveix com a exemple Austerlitz, que, d'una manera proustiana, veu una motxilla en una estació i se li apareix, de sobte, la part de la biografia que tenia sepultada en la memòria, en un moment que té molt d'epifania, com si mai no l'hagués vista abans de ser recordada. Així mateix, Sebald escull un mètode indirecte a l'hora de referir-se a la violència, perquè sap que mostrar-la en tota la seva literalitat no funciona i té un efecte narcòtic sobre aquells qui no l'han soferta. Per això defuig qualsevol efecte estètic amb les ruïnes d'un món aniquilat i prefereix enumerar el que es veia en la vitrina de l'única tenda d'un camp de la mort i relacionar els objectes amb la memòria damnada. D'aquesta manera aconsegueix, de retruc, mostrar les funcions terribles que en presidien l'organització.

Sebald també és un escriptor diferent perquè aconsegueix transcendir el context concret de l'Holocaust. En les conferències que formen la *Història natural de la destruc-*

ció va estudiar els bombardejos aliats de la Segona Guerra Mundial sobre Alemanya, que van destruir completament més de cent ciutats, van matar uns sis-cents mil civils i van forçar el desplaçament de set milions de persones. Se-

Casa fundada el 1886

Pastisseria · Bomboneria · Confiteria

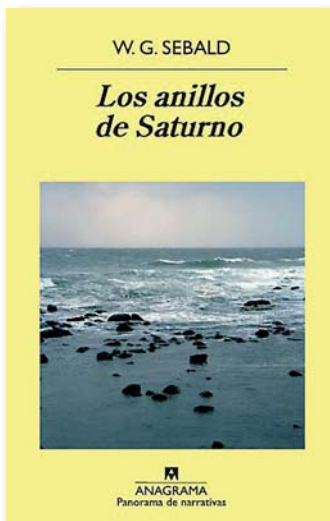
Major de Sarrià, 57. Telfs. 93 203 00 04

93 203 07 14 · Plaça de Sarrià, 12-13.

Tel. 93 203 04 73 · Fax 93 280 65 56.

www.foixdesarria.com · info@foixdesarria.com

A *Els anells de Saturn*, editat en castellà per Anagrama el 2008 i que properament té previst editar en català Flâneur, Sebald ens narra un viatge a peu per la costa d'Anglaterra que li serveix d'excusa per a un seguit de relats autobiogràfics i històrics.

«Assenyala com a responsable dels fets la fe en la tècnica que caracteritza les societats modernes il·lustrades capaces de dedicar els millors esforços racionals a aconseguir un armament cada vegada més destructiu o a organitzar un genocidi.»

«Sebald sempre es va sentir corprès pels devastadors efectes de la civilització sobre la natura.»

«En l'obra de Sebald trobem una visió de la literatura que vol donar veu als humiliats, amb noms i cognoms, que no surten als llibres d'història.»

Sebald descriu molt bé el xoc emocional que va suposar per als supervivents, expressat, de nou, en una punyent amnèsia col·lectiva, i es proposa discutir el fracàs general dels escriptors que van intentar descriure l'horrible experiència. Tanmateix, va més enllà i dota la seva argumentació d'una agosarada perspectiva filosòfica, que assenyala com a responsable dels fets la fe en la tècnica que caracteritza les societats modernes il·lustrades, capaces de dedicar els millors esforços racionals a aconseguir un armament cada vegada més destructiu o a organitzar tot un genocidi. En realitat, aquest plantejament és un derivat crític del seu treball creatiu; només cal recordar Austerlitz, que ha estudiat la història de les civilitzacions burgeses i ha descobert que condueixen d'una manera inexorable cap a les grans catàstrofes del segle XX. Així mateix, Sebald sempre es va sentir corprès pels devastadors efectes de la civilització sobre la natura. Quant a això, resulta molt reveladora la lectura del poema *Del natural*, on s'esgrimeix un lligam pertorbador entre els conceptes burgesos d'utopia i d'ordre i la destrucció i l'anihilament progressius de la vida natural. Aquest aspecte revela molt bé el component crític de la seva obra, present tant en la forma com en el contingut.

La prosa digressiva de Sebald és una resposta contundent a aquesta modernitat que ens porta cap al final dels temps. Per això defuig de manera decidida l'imperatiu d'assolir un final, que és com dir que no vol arribar a cap objectiu amb la màxima eficiència. En altres mots, no vol subordinar l'acció d'escriure i de llegir a les regles de l'economia i de la burocràcia. Cal afegir que la seva poètica també renuncia a la linealitat i la causalitat positivistes i prefereix abandonar-se a les relacions secretes, basades en la coincidència i la duplicació. D'altra banda, qui protagonitza la seva obra és ell mateix i una sèrie de personatges que, si no fos per aquest treball, ningú no hauria recordat. Hi trobem, per tant, una visió de la literatura que vol

donar veu als humiliats, amb noms i cognoms, que no surten als llibres d'història. A partir d'aquí, ell mateix i aquests personatges es presenten sovint com un passejant que va a la deriva i que, tot i l'anhel de tornar a una casa idealitzada, és el contrari de l'individualisme productivista. Finalment, Sebald és un autor alemany que no pot defugir la seva identitat. És un fet prou conegut que la literatura romàntica va tenir afinitats amb la conformació dels mites del nazisme. Potser és per això que Sebald, en els seus estudis literaris, se centrà en aquells autors alemanys que van quedar-ne als marges. A tall d'il·lustració, en català podem llegir el que va dedicar a Robert Walser (*Le promeneur solitaire*, dins de *La passejada*, Flâneur, 2016).

Coda

En les seves cròniques, W.G. Sebald és capaç de definir un espai molt concret en el qual podem indagar com van ser possibles uns crims que encara defineixen el nostre present. Des del moment que aquesta recerca es fa des del punt de vista dels damnats, el relat és tan concret que no queda com una ficció d'uns horrors que no ens interpel·len. Aquest hauria de ser el repte de la literatura que es vol ocupar de la història, perquè només des de la comprensió de les catàstrofes que tenim tendència a organitzar podem aspirar a millorar. En català, fa anys que es van publicar *Austerlitz* i *Els emigrats*, però totes dues es van descatalogar, bàsicament per les minses vendes. Els compromesos editors de Flâneur ara han comprat els drets de bona part de la bibliografia de Sebald. De moment, ja han sortit a la llum *Austerlitz* i *Els anells de Saturn*, traduïts d'una manera superba per Anna Soler Horta, i tenen previst continuar amb les obres citades en aquest article. Aquest, que hauria de ser un projecte valuós per a qualsevol cultura que aspiri a l'excel·lència, mereix el suport de tots si el volem fer realitat en la nostra.